

Nr 20

Utlåtande i anledning av väckt motion om ersättning till enskild för biträde åt polisen vid ingripande i samband med olyckshändelse.

Första lagutskottet har behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 4, av herr *Wiklund*. I motionen hemställes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av 1 § förordningen den 23 april 1948 om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningsmakten, att ersättning och belöning kan utgå även i de fall, då biträde lämnats ordningsmakten i samband med olyckshändelse.

Motionen har varit föremål för remissbehandling.

Gällande bestämmelser

Enligt förordningen den 23 april 1948 om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningsmakten äger enskild person som biträtt ordningsmakten vid fullgörande av dess uppgifter i vissa fall rätt till ersättning av statsmedel för skada som därvid tillskyndats honom. I detta hänseende gäller, att om någon biträtt polismyndighet, polisman eller ordningsvakt vid ingripande mot person, som stört den allmänna ordningen eller begått eller missänkts för brott eller kunnat antagas vara farlig för allmän säkerhet, och till följd av ingripandet skada till person eller egendom tillskyndats honom, ersättning för skadan skall utgivas av allmänna medel. Ersättning skall dock ej utgå då biträde varken påkallats eller eljest synts nödigt och ej heller då det lämnats mot uttryckligt förbud av polisverksamhetens utövare. Vidare gäller att den som under förutsättningar som nyss nämnts biträtt polisen och därigenom fått vidkännas utgift eller eljest lidit ekonomisk förlust äger få ersättning därför, även om han ej drabbats av skada till person eller egendom. Slutligen kan enligt förevarande förordning belöning av statsmedel tilldelas den som vid ingripande till ordningsmaktens hjälp visat rådighet och nit.

Rätt till ersättning liksom fråga om belöning prövas av länsstyrelsen i den ort där ingripandet skett. Ersättning för person- eller sakskada skall, utom i visst hänseende, bestämmas enligt de i 6 kap. strafflagen beträffande skadestånd stadgade grunderna. För belopp som statsverket utgivit i ersättning för skador av sistnämnda slag har statsverket regressrätt.

Motionen

Efter återgivande av 1 § ovan berörda förordning anföres i motionen till stöd för den däri gjorda hemställan följande:

Som framgår av [den citerade 1 §] är alltså möjligheterna att få ersättning begränsade till de fall då någon hjälper polisen vid ingripande mot person, som stör allmän ordning, begått eller misstänkes för brott eller kan antagas vara farlig för allmän säkerhet. Däremot är från ersättning uteslutna de fall då någon biträder polisen — direkt eller indirekt — i samband med andra polisiära uppgifter och därvid kommer till skada. Om någon skyndar till polisens hjälp vid en olyckshändelse, t. ex. vid räddandet av en drunknande eller vid en trafikolycka, är möjligheterna till ersättning uteslutna.

Anledningen till att det över huvud taget finns en lagstiftning om ersättning vid biträde åt polismakten är att man velat stimulera allmänheten att biträda polisen vid olika former av ingripanden. Vid tillkomsten av 1948 års förordning uttalade utredningen (SOU 1947: 25) att det borde vara en självklar skyldighet för alla ansvarskännande medborgare att vid behov, på polisens begäran eller självmant, bistå ordningsmakten ehuru någon sådan skyldighet ej föreläge enligt svensk rätt. Dess värre nödgades man dock konstatera — anförde utredningen — att denna uppfattning i anmärkningsvärt ringa omfattning syntes omfattas av allmänheten. Departementschefen underströk (prop. 64/1948) att det torde kunna vara ägnat att bidra till att öka allmänhetens villighet till hjälpåtgärder att samhället på nu ifrågavarande sätt ger uttryck åt sin uppskattning av ingripanden till ordningsmaktens hjälp.

Det är alltså oomtvistat att allmänhetens villighet att i olika sammanhang biträda polisen bör stimuleras. Polisens uppgifter består emellertid inte blott i åtgärder mot brottslingar och farliga eller ordningsstörande individer. Polisen har även en skyldighet att hjälpa allmänheten på olika sätt genom att vidtaga olika former av humanitära ingripanden, t. ex. i samband med en olyckshändelse. Det är givetvis angeläget att allmänhetens villighet att biträda polisen även i sådana fall stimuleras. Det har ibland hävdats — t. ex. av inrikesministern som svar på en enkel fråga av mig den 11 december 1962 — att någon obenägenhet hos allmänheten att medverka i fall då polisens insatser har ett mera humanitärt syfte inte torde föreligga. Erfarenheten torde nog tyvärr utvisa att motsatsen icke tycks vara ovanlig. Det finns sålunda gott om exempel på bilolyckor, där bilister eller andra personer, som finns i närheten av olycksplatsen, inte visar något större intresse för att hjälpa till med räddningsarbetet och med att föra skadade till läkare eller sjukhus.

Inte minst med tanke på nu rådande brist på polispersonal vore det påkallat att ersättning och även belöning kunde utgå också vid biträde åt ordningsmakten, då denna ingriper i samband med olyckshändelser.

Förordningen om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningsmakten bör därför ändras så, att även enskilda personers ingripanden av nu åsyftat slag till hjälp åt polisen, vilka leder till skada till person eller egendom, kan föranleda ersättning för skadan och vid särskild rådighet belöning.

Historik

Rätt till ersättning för person- eller sakskada som enskild ådragit sig i följd av att han biträtt ordningsmakten infördes, sedan fråga därom motionsledes

väckts vid 1934 års riksdag (rskr. 299), efter beslut av 1935 års riksdag (prop. 183, rskr. 261). Bestämmelser härom upptogs i förordningen den 15 juni 1935 om ersättning av statsmedel för skada vid biträde åt ordningsmakten. I syfte att ytterligare främja allmänhetens beredvillighet att vid behov biträda ordningsmakten i dess verksamhet utvidgades efter beslut av 1948 års riksdag (prop. 64, rskr. 106) ersättningsrätten till att avse även utgifter eller annan ekonomisk förlust som den som biträtt polisen fått vidkännas. I enahanda syfte infördes jämväl ovan berörda möjlighet att utdela belöning av allmänna medel. Stadganden härom upptogs i den nu gällande förordningen av 1948, till vilken i övrigt 1935 års bestämmelser i huvudsak överfördes.

I enkel fråga vid 1962 års riksdag av herr Wiklund upptogs spørsmålet om sådan ändring av 1948 års förordning, att ersättning skulle kunna utgå även för skada, som tillfogats enskild vid biträde åt polisen för räddning av människoliv eller åtgärder i övrigt med anledning av olycksfall. I det i motionen berörda svaret på denna fråga yttrade chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, följande.

Den i frågan omnämnda förordningen syftar till att öka allmänhetens villighet att biträda polisen vid ingripande mot person, som stört den allmänna ordningen eller begått eller misstänks för brott eller kan antagas vara farlig för allmän säkerhet. I de fall, som herr Wiklund avser, då polisen handlar i rent humanitärt syfte, föreligger i allmänhet inte någon obenägenhet hos allmänheten att medverka. I och för sig synes billighetsskäl tala för att man kan utge ersättning av statsmedel även i dessa fall. Det framstår emellertid då väl så befogat att ersättning kan utgå också i sådana fall, då någon spontant — utan samband med polisens verksamhet — ingriper för att rädda människoliv eller eljest hjälpa skadade. Frågan om införande av en dylik ersättningsrätt får därför en helt annan räckvidd än den av herr Wiklund åsyftade. Tills vidare synes man få låta sig nöja med de möjligheter till ersättning i här avsedda fall, som vårt allmänna försäkringskydd erbjuder. Därutöver kan också i speciellt behjärtansvärda fall ersättning utgå efter särskilt beslut av statsmakterna.

Remissyttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från *riksrevisionsverket* och *rikspolisstyrelsen*. Tillfälle att avgiva yttrande har därjämte beretts *Svenska försäkringsbolags riksförbund* och *Svenska polisförbundet*. Folksam, som också beretts tillfälle att avgiva yttrande över motionen, har förklarat sig avstå därifrån.

Polisförbundet tillstyrker — under framhållande av att i motionen icke förordas någon absolut rätt att i varje inträffat fall utfå ersättning — en "positiv behandling" av den genom motionen väckta frågan. De övriga *remissorganens* yttranden går i avstyrkande riktning.

Riksrevisionsverket finner i och för sig vissa skäl tala för att ersättning och belöning av statsmedel må kunna utgå, då biträde lämnats ordningsmakten

vid olyckshändelse. Men då det i motionen framförda förslaget aktualiserar frågan om ersättning även i de fall, då ingripande av enskild skett utan samband med någon polisiär verksamhet, bör enligt riksrevisionsverket förslaget upptagas till prövning i ett större sammanhang.

Rikspolisstyrelsen anför i sitt yttrande bl. a. följande.

Vid fullgörande av sin uppgift att trygga den allmänna ordningen och säkerheten är polisen inte sällan beroende av allmänhetens stöd och medverkan både direkt och indirekt. Det måste enligt styrelsens mening anses riktigt och skäligt att enskild person, som ingriper till polisens hjälp, erhåller gottgörelse av det allmänna för förlust och utgifter, som åsamkas honom till följd av ingripandet, eller erhåller belöning av det allmänna för visad rådighet. Även i andra fall av biträde åt ordningsmakten än som avses i förordningen den 23 april 1948 (nr 195) skulle det enligt styrelsens mening kunna vara befogat att ersätta eller belöna den som biträtt ordningsmakten. Det är dock tveksamt om det f. n. finns något behov av att ändra förordningen att omfatta ersättning och belöning i andra än de frekventa fall, som nu regleras i författningen. I fall ersättning eller belöning blir aktuell i något annat fall synes frågan tills vidare kunna prövas av Kungl. Maj:t, som torde kunna disponera medel härför från det under elfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget Polisverket: Diverse utgifter. Om sådana fall framdeles skulle få större frekvens till följd av den alltmer ökade trafiken eller eljest, kan frågan om en särskild reglering även för dessa fall tas upp till övervägande.

I detta sammanhang vill styrelsen framhålla, att ersättning eller belöning till enskild person vid trafikolyckshändelse inte torde böra begränsas att avse endast det fall att biträdet lämnats till polisen utan även fall där biträdet närmast får anses lämnat åt annan myndighet. Polisen har exempelvis inte till uppgift att transportera skadade till sjukhus — det ankommer på andra samhällsorgan. Därest ersättning eller belöning till enskild person för biträde vid sjukhustransport i samband med en trafikolyckshändelse skulle framstå som skälig, bör inte frågan om ersättning eller belöning vara beroende av om biträdet kan anses vara lämnat till polisen eller inte.

Svenska försäkringsbolags riksförbund uttalar i sitt yttrande att en ändring i enlighet med det i motionen framlagda förslaget ej kan anses påkallad och anför till stöd för denna sin ståndpunkt följande.

När det gäller att undsätta skadade personer eller personer som är i nöd, bör det enligt riksförbundets mening anses föreligga en allmän moralisk plikt för varje medborgare att i mån av förmåga lämna hjälp. En sådan plikt bör åvila medborgarna vare sig polis finns på platsen eller ej, och kanske särskilt när så icke är fallet. Det kan därför till och med ifrågasättas det lämpliga i att särskilt premiera hjälpinsatser, när de göres i form av biträde åt de samhällsorgan, som har att lämna bistånd åt skadade m. fl. i ifrågavarande fall. I själva verket torde det också i många fall vara så att polisen vid t. ex. trafikolyckor är angelägen om att kunna dirigera allmänheten från olycksplatsen, eftersom den lika väl kan vara till hinder som till hjälp för polisens arbete.

I och för sig kan det emellertid te sig naturligt att den person som lämnar erforderlig hjälp vid inträffad olycka icke skall behöva vidkännas förlust på grund av skada som åsamkats honom i samband med hjälpens lämnande. För-

säkringsbolagen har även sökt komma till rätta härmed inom ett väsentligt område, nämligen beträffande olyckshändelser i trafik. Sålunda ersätter Trafikförsäkringsföreningen å trafikförsäkringsbolagens vägnar skador på fordon eller medföljandes kläder, när skadorna uppkommit genom blodflöde eller dylikt då en vid trafikolycksfall skadad person forslas till läkare. Sådan ersättning lämnas naturligtvis vare sig polis varit närvarande på olycksplatsen eller ej.

Utskottet

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen utgår enligt särskild förordning i vissa fall skadeersättning eller belöning av allmänna medel till den som biträder ordningsmakten, då denna ingripit mot person som stört den allmänna ordningen eller kunnat antagas vara farlig för allmän säkerhet. I syfte att stimulera allmänheten till att lämna polisen biträde då denna ingripit i samband med olyckshändelser föreslås i förevarande motion den ändringen i berörda förordning, att ersättning eller belöning av allmänna medel skall kunna utgå till enskild även i sådana fall.

Enligt utskottet torde med fog kunna antagas att allmänhetens benägenhet att inskrida generellt sett är starkare då fråga är om polisengripanden i samband med olyckshändelser och liknande situationer än då polisen fullgör sin rent polisiära verksamhet. Det torde också finnas skäl för antagandet, att flertalet hjälpåtgärder i de situationer som avses i motionen kommer till stånd utan tanke på ersättning för eventuella skador. Redan vid nu angivna bedömanden kan det således ifrågasättas om en utvidgning i enlighet med motionärens förslag är påkallad. Vid prövningen av den väckta frågan bör emellertid vidare beaktas att, även om ersättning skulle befinnas böra utgå i fall som avses i motionen, det kan ifrågasättas om det är sakligt motiverat att begränsa ersättningsrätten till biträde i samband med polisengripanden. Föreligger behov av ingripande från allmänhetens sida torde detta nämligen ofta vara mindre i sådana fall än då hjälp lämnas utan att polis eller annan myndighet, som det åligger att ingripa vid olycksfall, är tillstädes. Enligt utskottets uppfattning synes således i allt fall en lösning av den föreliggande frågan icke böra sökas efter den linje som föreslås i motionen.

Med det anförda vill utskottet dock ej bestrida att billighetsskäl i vissa fall kan tala för att ersättning av allmänna medel bör utgå i de skadefall som åsyftas i motionen. Antalet sådana fall torde dock vara förhållandevis ringa. Utskottet har därvid beaktat att ersättning under vissa förutsättningar utgår från försäkringsbolagen i samband med de oftast förekommande olycksfallen, trafikolyckorna, samt att, då speciellt behjärtansvärda omständigheter föreligger, ersättning av allmänna medel torde kunna utgå efter särskilt beslut av statsmakterna. Enligt utskottets bedömande synes därför ej heller billighetsskäl kunna åberopas för en utvidgning av den nu gällande ersättningsrätten.

Under hänvisning till vad sålunda anförts och i övrigt förekommit i ärendet får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II:4, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 april 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg*, Ernulf, Arvidson, fröken Mattson, herrar Hjorth*, Ferdinand Nilsson och Schött;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, herrar Östrand, Ekström i Björkvik, Svensson i Vä, fröken Bergegren, fröken Ljungberg och herr Sjöholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.